

תכנון שכוונות ידידותיות לילדים בישראל: דוגמאות ליישום

מרץ 2019

פתח דבר

מה זאת אומרת תכנון שכונות לילדים צעירים?

אנו נוטים לחשוב שעיר שטובה לכול – טובה גם לילדים. אבל פעוטות רואים, מרגישים וחווים את הסביבה באופן שונה מאוד ממבוגרים, ואפילו מילדים בוגרים. תכנון עירוני אשר מקצה שטחים לצורכי ציבור וחינוך אומנם מביא בחשבון את צורכי הילדים, אך יש עוד סוגיות חשובות הנוגעות לפעוטות שעלינו להכיר בהן בעת תכנון השכונות; שכן לסביבה האורבנית השלכות קרדינליות על התפתחותם הפיזית, הקוגניטיבית והרגשית התקינה של פעוטות.

דוגמה מצוינת לדרך היערכות לקראת תכנון שכונות עבור ילדים צעירים אפשר למצוא במדריך שפותח בעיריית טורונטו: Growing UP – Planning for Children in New Vertical Communities*. המדריך נכתב כדי לעודד משפחות בעלות ילדים קטנים לגור בעיר שצומחת לגובה. אומנם יש הבדלים של ממש בין ישראל לטורונטו – בישראל למשל האקלים נוח יותר, שיעור הילדים באוכלוסייה גדול יותר והיא מתאפיינת בתרבות ים-תיכונית – אולם המדריך של טורונטו שימש השראה לפתוח את הדיון בנושא, ולהציג סוגיות חשובות לישראל בתכנון ערים המתחשב בילדים ובפעוטות.

המסמך מציג ארבע סוגיות מפתח לתכנון עבור פעוטות בשכונות חדשות ומתחדשות בישראל. בכל סוגיה מתואר הרציונאל וחשיבותה לפעוטות, ומובאות דוגמאות מוחשיות על בסיס מקרי בוחן שמקודמים בפועל לבעיות ורעיונות לפתרון. חלקם נבחנים בימים אלה באלעד ובתכניות ותמ"ליות. דוגמאות אלו הן לב המסמך והן מראות כיצד אפשר להתחיל ליישם את הסוגיות האלה בעולם התכנון.

מסמך זה מיועד למתכננים, מקבלי החלטות, ראשי רשויות, אנשי חינוך ופדגוגיה והורים.

* בסוף מסמך זה מופיע קישור למצגת המגיישה בעברית דוגמאות מהמסמך שיצא בטורונטו.

כתיבה:

ליאת איזקוב בן שטרית |

אדריכלית, מומחית לציפוף עירוני, חברת עירוניות לאנשים

חגית נעלי יוסף |

מתכננת חברתית, חברת Viaplan

יועצות לתכנית "רשת הידע של Urban95 בישראל"

עריכה:

ד"ר אמילי סילברמן |

מנהלת אקדמית, הקליניקה האורבנית, האוניברסיטה העברית

נגה אדלר | רכזת תכנית "רשת הידע של Urban95 בישראל"

עמיר דומיניץ | אדריכל, חברת Viaplan

עריכה לשונית: רעות יששכר

מסמך זה נכתב בתמיכתה הנדיבה של קרן ברנרד ון ליר כחלק מתכנית Urban95, תכנית בינלאומית שמפעילה הקרן במדינות שונות בעולם.

רקע: הזדמנויות ואתגרים יחודיים לילדים בשכונות צפופות

המשימה העיקרית בתכנון שכונות צפופות היא לממש את ההזדמנויות ואת הפוטנציאל הטמונים בציפוף מצד אחד, ומצד שני להתמודד עם אתגרים הנובעים מהלחצים הגוברים על משאב הקרקע.

תוכן עניינים:

רקע | 5

סוגיות חשובות... | 9

שער 1: הולכים ברגל | 11

שער 2: שירותים לפעוטות | 25

שער 3: חשיפה לטבע | 41

שער 4: סביבת הבית | 51

ריכוז המלצות: תכנון שכונות לפעוטות | 58

התרומה הצפויה להתפתחות הפעוטות | 60

נספח: דוגמה מטורונטו | 62

בתכנון ברמת השכונה המיקוד עובר להקשרים

יום בחייו של ילד צעיר עובר במגוון מקומות ויעדים. המשימה החשובה ביותר בתכנון שכונה היא לחבר בין היעדים האלה הן מבחינת איכות הניידות והן מבחינת טיבו של המרחב הציבורי. חיוני לבחון את ההשפעה של הקשרים אלו על התפתחות הפעוטות.

פעוטות מבקרים גם ביעדים רבים שמשרתים את המלווים שלהם (חנויות, דואר, ספר).

שאלות למחשבה בעת תכנון שכונות לילדים:

? איזה סוג חוויה מייצרת השכונה עבור הפעוטות כשהם עוברים עם המלווים שלהם בין יעדים שונים אלו? מה הם יראו בדרך?

? האם סביבת המגורים שלהם בטוחה ובריא? האם מזערנו חשיפה לזיהום אוויר, לרעשים וללחצים, לשמש הקופחת?

? האם השכונה מעודדת אורח חיים בריא והליכה ברגל? האם ההליכה לצורכי יום שונים קצרה מספיק כדי שלמלווים יהיה קל ונוח ללכת עם פעוטות ברגל?

מגמות הציפוך בישראל:

אילו סביבות מגורים מתאימות ביותר לילדים צעירים?

שימו לב! אפשר להגיע לצפיפויות דומות במגוון צורות ומרקמים, שלהם השפעות שונות על התפתחות הפעוטות והילדים במדינה. כיצד נתכנן שכונות חדשות ומתחדשות שישרתו את התפתחות הילדים הצעירים?

שכונה חדשה

צפיפות שכונתית
8 יח"ד לדונם

26 תושבים לדונם
17% ילדים מגיל לידה עד ארבע

במעגל החיים של שכונה, שבמהלכו אופייה משתנה, שיעור הילדים וצפיפות התושבים משתנה. כך שאמנם צפיפות התושבים בשכונה החדשה נראית גבוהה יחסית (26 תושבים לדונם), אך גם בשכונה הוותיקה הצפיפות הגיעה בעבר ל-22 תושבים לדונם (2008).

שכונה בת כעשור

צפיפות שכונתית
6 יח"ד לדונם

17 תושבים לדונם (ירד מ-20 ב-2008)
12.5% ילדים מגיל לידה עד ארבע

שכונה ותיקה

צפיפות שכונתית
8 יח"ד לדונם

18 תושבים לדונם (ירד מ-22 ב-2008)
9% ילדים מגיל לידה עד ארבע

העיתוי הוא עכשיו!

מדינת ישראל נמצאת בעיצומה של תנופת תכנון ובנייה, הכוללת אלפי יחידות דיור. תנופה זו מעצבת את אופיין ודמותן של מאות שכונות ברחבי המדינה ומציפה את הנושאים הבאים:

ציפוף ובנייה לגובה:

- תנופת בנייה של מרקמים צפופים וגבוהים מאי־פעם;
- משבר הקרקעות ממקד את השיח בצורך ביעול השימוש בקרקע;
- שיקולים כמותיים דומיננטים בתהליך קבלת ההחלטות ודוחקים לשוליים שיקולי איכות.

בין תפישת משבר לצפיפות ולאיכות עירונית:

- משבר הדיור מגביר לחץ לאשר דירות במהירות ובכמויות גדולות;
- שכונות התחדשות עירונית מתוכננות בצפיפויות גבוהות מאוד (12–30 יח"ד לדונם ברוטו);
- אמנם בשכונות חדשות הצפיפות פחותה (4–8 יח"ד לדונם ברוטו), אך יש הרגשה של תכנון בזמן משבר שמקשה לבחון ולהטמיע שיקולי איכות.

נושאים אלו מוליכים את השאלות הבאות בקשר לתכנון עבור ילדים בגיל הרך:

- האם וכיצד ניתן לספק את הצרכים ההתפתחותיים החשובים כל כך לעתיד ילדינו?
- מה תהיה ההשפעה של שכונות שמתוכננות בזמן משבר ושל הצפיפות הגוברת על הדור הבא של אזרחי המדינה ועל דמות החברה בישראל?

סוגיות חשובות לתכנון שכונות ידידותיות לפעוטות בישראל

ארבע סוגיות עיקריות יכולות לעזור לנו לחשוב איך לתכנן שכונות ידידותיות וטובות יותר לפעוטות. הדוגמאות שבהמשך המסמך מופיעות תחת ארבע סוגיות אלו:

1

הולכים ברגל

איך אני הולך בשכונה?
האם נעים ונוח ללכת
ליעדים השונים בשכונה?

2

פריסת שירותים לפעוט

לאן הולכים? אילו שירותים
אני והמלווים שלי צריכים?
ואיך למקם אותם?

3

חשיפה לטבע ולחוץ

אילו הזדמנויות מזמנות לי
חשיפה לטבע ולגירויים
החשובים כל כך להתפתחות שלי?

4

סביב הבית

מה קורה מתחת לבית?
האם בסביבת הבית יש מרחב
מזמין למשחק ולמפגש?

בחירת סוגיות אלו רלוונטית לשלבי התכנון שונים:

ניהול
ותפעול

תכנון
מפורט

תכנון
סטטוטורי

תכנון
אסטרטגי

1

הולכים ברגל

איך אני הולך בשכונה?
האם נעים ונוח ללכת ליעדים השונים בשכונה?

חלק זה מדגים שיקולים ייחודיים בתכנון שכונות שבהן לקטנטנים (ולמלווים שלהם) נוח ללכת ברגל:

1.1 | צל ועצי רחוב: שריון ותקצוב מקום לתעלת נסיעות

1.2 | קיצור מרחקי הליכה: תכנון מערכת רחובות צפופה שתאפשר להגיע למגוון יעדים במרחק הליכה קצר

1.3 | חציית כבישים: בחינת הסדרי תנועה וגאומטריה בצמתים שיאפשרו לקצר מרחקי חציה

1.4 | מרחב ציבורי רציף: תכנון מרחב בטוח בין הבניינים

1.5 | חיבורים: שמירה ומיסוד של ומעברים לא פורמאליים

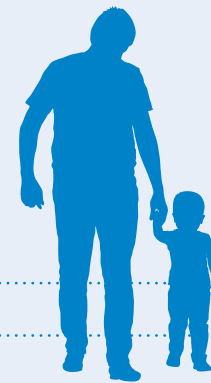

תכנון עירוני יכול לעזור לילדים ולהורים ללכת יותר ברגל ולבלות יותר בחוץ ובטבע: משתנים שתורמים לאורח חיים בריא ועוזרים למנוע השמנת יתר

תכנון שכונות להליכה עם פעוטות

הליכה עם פעוטות שונה מהליכת מבוגרים. חשוב ללמוד את ההבדלים ביניהן ולתכנן את השכונה כך שהליכה עם פעוטות תהיה נוחה ומועילה:

מבוגר	פעוט
500-350 מ'	200-150* מ'
רציף ככל הניתן	קטוע, מתפתל, עצירות מרובות
נמוכה: ממוקד יעד	גבוהה: חקירת הסביבה ומשחק מתמיד (עשויה להאריך את משך ההליכה)
אימון גופני	תרומה לבניית מסוגלות פיזית, רגשית וקוגניטיבית
נמוכה-בינונית	גבוהה: חשיפה אליהם משפיעה על התפתחות פיזית, רגשית וקוגניטיבית

*תכנון לטווחי הליכה של 200 מטר דורש מאיתנו לחשוב על שכונות בקנה מידה אחר מזה שאנו מתכננים לפיו היום.

סוגיות ויעדים לעידוד הליכת קטנטנים

סוגיות תכנון מרכזיות שנוגעות להליכת קטנטנים

מרחב ציבורי רציף

עיצוב רצף הליכה שבו מגוון מושך של התרחשויות שניתן לנוע ביניהן.

מרחקי הליכה

תכנון מרחקי הליכה מיטביים המאפשרים לפעוטות ללכת בין מוקדי עניין.

צל ועצי רחוב

הפחתת חשיפה לתנאי מזג אוויר קשה; יצירת סביבה נעימה ומבוקרת, שבה פעוטות יכולים לשהות זמן רב.

יעדים בתכנון שכונות להליכת פעוטות

ביטחון ובטיחות הילדים ברחוב

עידוד עצמאות, מודעות ותחושת מסוגלות בקרב פעוטות.

עידוד אורח חיים בריא

הימנעות מהשמנת יתר, מזעור רעש וזיהום אוויר.

חשיבות העצים לפעוטות

עצי רחוב הם נדבך מרכזי במערך הגינון ובהיקף הירק בעיר. העצים חשובים בפרט לפעוטות מכמה סיבות:

בריאותית:
פעוטות רגישים יותר ממבוגרים לחשיפה לשמש ולעומסי חום.

תפישתית:
עצים משרים אווירה נעימה – תפישתית וחזותית.

שגרירי טבע בעיר:
בית גידול, מוקד לעניין וללימוד (אקולוגיה, חילופי עונות וכד').

הפחתת זיהומים:
הפחתת עומסי רעש, זיהומי אוויר והתחממות.

למה אופי הרחובות חשוב כל כך לקטנטנים?

הרחובות ואופיים הם רובד חשוב ומרכזי כשעוסקים בהליכה של פעוטות. הרחובות הם אבני הבניין של המרחב הציבורי ואליהם מתחברים גינות, משעולים צבוריים, קיצורי דרך ומעברים לא פורמאליים.

כ-40% משטח הקרקע המוצג מוקצה לרחובות ולחניה!

רחוב הנשיא באלעד

צילום: יואב לרמן

הרחוב כהזדמנות למקום מפגש

לעיתים קרובות חושבים על רחובות כדרך להגיע מנקודה לנקודה, אבל בפועל הרחובות הם הרבה יותר מזה. הם מקום למפגש אנושי (human interchange), להחלפת סחורות ולצריכת שירותים שונים. רחובות הם השלד של המרחב הציבורי והלב הפועם של ערים.

היקף שטח הקרקע שמוקצה לרחובות ולחניה

18%-40% (!) משטחן של שכונות תפוס על ידי רחובות וחניה. אופיים של השטחים האלה משפיע במישרין על איכות החיים בעיר. הוא לא רק קובע את אופן ההתניידות בעיר אלא גם יוצר מקום לשהייה ולמפגש אקראי.

בשל השטח הרב שמוקצה לרחובות בערים, לעצי הרחוב פוטציאל להיות נדבך מרכזי במערך הגינון העירוני.

1.1 | צל ועצי רחוב: הבעיה

חלק מהרחובות שלנו מוצלים, וחלק לא. מה נדרש כדי לתכנן יותר רחובות מוצלים ונעימים להליכה?

שכונת הפרחים במודיעין

רחוב לייב כץ בפי"ת

רחוב מוצל לכל אורכו שההליכה בו נעימה.

רחוב כבן 20 שנה, שעדיין חשוף ברובו לשמש. אף שנטעו בו עצים, הם אינם מצליחים לשגשג או ליצור חופת צל שמסוככת על העוברים והשבים.

פתרונות מוצעים

האתגר: תקנים מחמירים להידוק מצעי הקרקע ברחובות אינם מאפשרים לעצים להתפתח ברחובות חדשים.

הפתרון: שריון ותקצוב מקום לתעלת נטיעות כבסיס להשגת צל ונוחות באקלים הישראלי.

יישום:

נדרש תאום בין מתכנן הנוף, התשתיות והתנועה של תת הקרקע בחתך הרחוב כדי לשריין מקום לבית הגידול ולאדמת מבנה.

משרד הבינוי והשיכון בוחן ומפתח מפרטים מתאימים, על בסיס ידע ופתרונות שמבצעים באירופה כבר 20-30 שנה.

מצריך תקצוב של 7,000-10,000 ש"ח לעץ במקום רק 1,000 שקלים, כפי שנהוג לתקצב.

העצים מאדים מים מתעלת הגידול לצד יצירת צל ושיפור פני הרחוב

נגר עירוני מהכביש זורם לתוך תעלת הגידול

צינור מחורר מפזר את מי הנגר בתוך מצע הגידול שמהווה מחד מרחב מחיה לעץ, ומאידך מדיום להשהיה ואיסוסן נגר

תעלת נטיעה לעצים: פרט לפיתוח מצעי גידול ואדמות מבנה שיאפשרו לעצי רחוב להתפתח. מקור: אדר' נוף שחר צור, סטודיו צורא.

1.2 | קיצור מרחקי הליכה

הבעיה: לעיתים קרובות ברחובות מתוכננים מעברי חציה מעטים מידי, תוך התעלמות ממעברים פורמאליים ולא פורמאליים של הולכי רגל. תכנון זה מאלץ מרחקי הליכה ארוכים שאינם מותאמים להליכה עם פעוטות ומעודד חציה לא בטוחה.

פתרון מומלץ: הוספת מעברי חציה תכופים ברצף לשבילים ורחובות ובתיאום עם תחנות אוטובוס, ומוקדי ציבור ומסחר (כמסומן בקווים הכחולים).

1.3 | חציית כבישים: שיקולים בתכנון צמתים עבור פעוטות

כיכרות תנועה שייכות לתפיסת עולם שמתעדפת את נוחות התנועה ברכב. כדי לתכנן לפעוטות צריך להביא לשולחן התכנון גם את נושא מרחקי ההליכה ונוחות ההליכה עם פעוטות.

מרחק ההליכה הנדרש כדי לחצות צמתים שונים באותה עיר:

הבעיה:

העיקוף הנדרש כדי לחצות כיכר תנועה רלוונטי להליכה ברגל בכל גיל. אך כאשר מרחק ההליכה הנוח ליעדים של פעוטות הוא רק 150 מטר, עיקוף שאורכו 67 מטר - רק כדי לחצות את הכביש - הוא בעייתי במיוחד.

הפתרון:

חציה במעבר חציה מרומזר קצרה יותר ומאפשרת עצירה קלה למנוחה. שטח הכביש במבנה של צומת, כמו זה שמוצג לעיל, קטן מזה של כיכר, והוא מותיר שטח רב יותר לפעילות אנושית.

1.4 מרחב ציבורי רציף: הבעיה

לעיתים קרובות מתוכננת חניה מסביב לבניינים, כך ששסמוך לבית הפעוטות פוגשים מרבדי חניה.

חלמות קריית אנו

מרחב מגורים טיפוסי בשכונות חדשות שמתוכננות בישראל: שטחי קרקע נרחבים תפוסים על ידי ריכוזי חנייה וצורכי תנועה של הרכב הפרטי (באדום), והמרחב הציבורי הנותר זמין ובטוח לפעוטות (בלבן) מועט ומבוזר.

חשיבות: פעוטות וילדים צעירים עדיין אינם מודעים לסכנת הרכב הפרטי (להבדיל מילדים בני 5 או 6 שלרוב כבר יודעים לא להתקרב לכבישים ולחניה). לכן, במרחב ציבורי מבוזר ומוקף בכלי רכב פרטיים, מלווים לא יאפשרו לפעוטות להתרחק וללכת בחופשיות.

הבעיה: בסביבת מגורים כזו היכן פעוטות יכולים לנוע באופן עצמאי, להתרחק 10-20 מ' מההורים, ולהתחיל לפתח ביטחון ועצמאות?

מה עלינו לעשות כדי שפעוטות יוכלו להשתמש במרחב הציבורי הסמוך לביתם ולסביבת בניין המגורים? וכיצד עלינו לתכנן מרחב ציבורי שיאפשרו זאת?

מרחב ציבורי רציף: פתרון

תכנון: אדרי אריאל גושן, אדרי יונתן לבניג

כיצד משפיע מרחב מבוזר ומגודר על חופש ההתניידות של פעוטות? היכן הרצף? כיצד נשיג מרחב שיאפשר להתניידות העצמאית של הפעוט לגדול יחד איתו?

הפתרון: מטרתה של החלופה משמאל היא להקטין ריכוזי חניה וליצור מרחב ציבורי רציף. הדבר התאפשר בזכות התערבות המועצה שהחליטה להפחית את תקני חניה, להפחית כמות הדירות בתוכנית (ניוד זכויות), ולהוריד חניות למרתפי חניה.

הבעיה: במשך שנים העיקרון שעמד בבסיס תכנון שכונות לילדים היה ליצור "מרחב מוגן" שבו ילדים יכולים ללכת ברגל בלי לחצות כביש. שכונות רבות בישראל מושפעות מפילוסופיית התכנון הזאת, שלה קסם ויתרונות חשובים, ודוגמאות נפלאות לשכונות שנבנו בשנות ה-50. אבל האם בחנו כיצד הרעיון הזה עובד 60 שנה אחרי, במציאות הרוויה בכלי הרכב שבה מתוכננות השכונות החדשות?

מימין מופיעה הצעת יזם לתוכנית התחדשות עירונית שמבקשת ליצור "מרחב מוגן" לילדים, אולם צורכי הרכב הפרטי דחקו את המרחב הבטוח וצמצמו אותו לכדי אי מבודד בין הבניינים.

1.5 | שמירה ומיסוד של מעברים לא פורמאליים

שבילים וקיצורי דרך חשובים להליכה עם פעוטות. הם עשויים להפוך הליכה רגלית ארוכה ומייגעת למשימה מעשית וסבירה.

הבעיה: לעיתים קרובות תהליך התכנון אינו מייחס חשיבות למעברים רגליים, ואינו מתכנן מעברים ברורים מספיק.

לא פעם תוכניות חוסמות מעברים וקיצורי דרך חשובים כאלה - פורמליים ובלתי פורמליים - רק מפני שאינם מופיעים בתוכנית או במפה.

הפתרון: בעת תכנון שכונות או מתחמים חשוב למפות שבילים קיימים (גם כאלה שאינם פורמאליים), ולזהות הזדמנויות ליצור קיצורי דרך נוספים.

קיצור דרך פעיל במושב במחוז חיפה

יישום: "מפת המעברים" היא כלי מועיל לתכנון מערכת הליכה רגלית נוחה לפעוטות. המפה מציגה מיפוי כולל של מערכת ההליכה עם דגש על המעברים והקיצורים הלא פורמאליים, ומסמנת בבירור מה קיים (בכתום ובשחור). סימון זה מאפשר למתכננים:

- א) לדעת על מה לשמור בפיתוח העתידי ואיך לחבר שכונות חדשות לשכונות ותיקות.
- ב) לזהות מקומות בהם מרחקי ההליכה בין צמתים ארוכים מידי ולהוסיף מעברים מומלצים (כחול) על מנת לקצר את מרחקי ההליכה ולשפר את מערכת ההליכה הרגלית עבור פעוטות ומלוויהם.
- מפה כזו כבר נמצאת בשימוש במספר תכניות - הן במטרה להוסיף ולעגן מעברים חשובים בתשריט, והן כנספח נלווה של המעברים שיש להטמיע בשלב תכניות הבינוי והפיתוח.

2

שירותים לפעוטות

לאן הולכים? אילו שירותים אני והמלווים שלי צריכים?
ואיך רצוי למקם אותם?

חלק זה בוחן איך למקם את מערך השירותים לפעוטות ולמלווים שלהם כדי שיהיה קל, נעים, ונוח להגיע אליהם בהליכה מהבית. בפריסת השירותים מבחינים בין כאלה שמשרתים את הפעוטות ישירות (מעונות יום) לבין שירותים אחרים שהמלווים צורכים ביום-יום:

מעונות יום:

2.1 | פריסתם באופן שמגדיל נגישות ברגל (200 מטר)

2.2 | תכנון מעברים נוחים לקיצור מרחקי הליכה למעון

שירותים אחרים:

2.3 | תכנון מגוון שירותים (ציבור ומסחר) זה לצד זה

2.4 | חיזוק צירי הליכה שמאפשרים להגיע למגוון שירותים

2.5 | תכנון מגרשים קטנים ומגוון שימושי קרקע זה לצד זה

2.6 | מינוף אזורי טופוגרפיה לצורך ריבוד שימושים במגרש

חשיבות פריסת מעונות היום

מעונות היום וגני הילדים הם יעד שגרתית בסדר היום של פעוטות וילדים צעירים. ההגעה אליהם היא הזדמנות לפתח הרגלי הליכה בריאים, להיחשף לגירויים, ללמוד ולחוות פעילויות שמתרחשות בחוץ במרחב הציבורי בדרך.

פעוטות רבים מוסעים למעונות ולגני הילדים ברכב, ובמקום ליהנות מיתרונות ההליכה ברגל, את פניהם מקבלים עומסי תנועה, לחצים וחיכוכים בין משתמשי הדרך.

גם פעוטות שמגיעים למעון ברגל מושפעים מהנסיעה ברכב, עת מדרכות ומעברי חציה שנועדו לספק לפעוטות ולמלוויהם סביבה בטוחה, הופכים לאזור עמוס במכוניות, המסתירות פעוטות בדרכם לגן.

הצטברות כלי רכב בשעות הורדה ואיסוף גורמת גם לחסימת נתיבי תנועה, לחניה על מדרכות, להטרדת הדיירים ולשיבוש והסדרי התנועה באזור.

בתכנון השכונה מומלץ לקבוע קיצורי דרך, לפרוס את מערך מעונות היום, ולתכנן את סביבת המעון כדי לעודד הגעה ברגל.

קשר בין שירותים ופעילויות שונות

שירותי מסחר שהתפתחו באופן ספונטני לצד מבני ציבור ברחוב מרכזי במרכז הארץ

שירותי החינוך לגיל הרך אינם הצרכים היחידים של פעוטות בתכנון שכונות ילדים. פעוטות מגיעים יום-יום עם המלווים גם למגוון רחב של יעדים: למכולת, למרפאות, למאפייה, לחנות בגדים. ועוד...

תכנון מגוון שירותים בסמיכות זה לזה מאפשר לעבור בקלות בין המעון, לגינה ולסידורים שונים - דבר שמקל במיוחד על בוגרים שמטופלים בפעוטות.

האפשרות של הבוגרים למצות את צורכי היום-יום שלהם במקום אחד חשובה מאוד לפעוטות, משום שזמן החשיפה והשהות והשהייה שלהם במרחב הציבורי תלוי במלווים שלהם. כך ילדים צעירים יכולים לבלות זמן רב יותר בחוץ, במרחב הציבורי, במפגש אקראי עם עוד ילדים, עם קשישים או עם בע"ח - במקום לנוע ממקום למקום במכונית.

הבעיה: פעוטות מגיעים ברכב במקום ברגל

צילום: 28.05.2017, www.myavne.co.il

הבעיה: ילדים רבים מגיעים לגן ולמעון ברכב במקום ברגל: כלומר פעוטות הולכים פחות, יש עומסי תנועה, מרחב מעונות היום עמוס ברכבים.

2.1 | מעונות יום: פריסתם באופן שמגדיל נגישות ברגל

הבעיה: בעשורים האחרונים המגמה הרווחת היא לקבץ מעונות יום בשלשות ובשישיות, מתוך רצון ליעל את השימוש בקרקע ואת ניהול המעון (היום מקובל שיש מנהלת אחת לשלוש כיתות מעון לפחות).

אולם ריכוז מעונות היום במקבצים מותיר חלק גדול מילדי המעון מחוץ לטווח ההליכה הרצוי, בפרט בשכונות שבהן הצפיפות אינה גבוהה במיוחד.

בדוגמה מימין, פחות מ-40% מילדי המעון מתגוררים במבנים שנמצאים בטווח ההליכה נוח ממעון הילדים (בצהוב), מה שמגדיל מאוד את הסיכוי שיתר הילדים (מעל 60%) יגיעו למעון ברכב.

מצב מאושר: הנטייה לרכז מעונות יום במקבצים של 3 או 6 כיתות מעון (בטורקיז ובשחור בהתאמה) מותירה מבני מגורי רבים (בלבן) מחוץ לטווח ההליכה המומלץ למוסדות אלו.

חריש, שכונה צפונית, צפיפות שכונתית 4-5 יחיד לזונה

פתרון

להרחיב את הפריסה של מעונות היום כדי לאפשר ליותר פעוטות להגיע ברגל למעון, ולהפחית את התלות ברכב הפרטי, את העומסים ואת זיהום האוויר שכרוכים בכך.

מצב מאושר:

מצב מוצע:

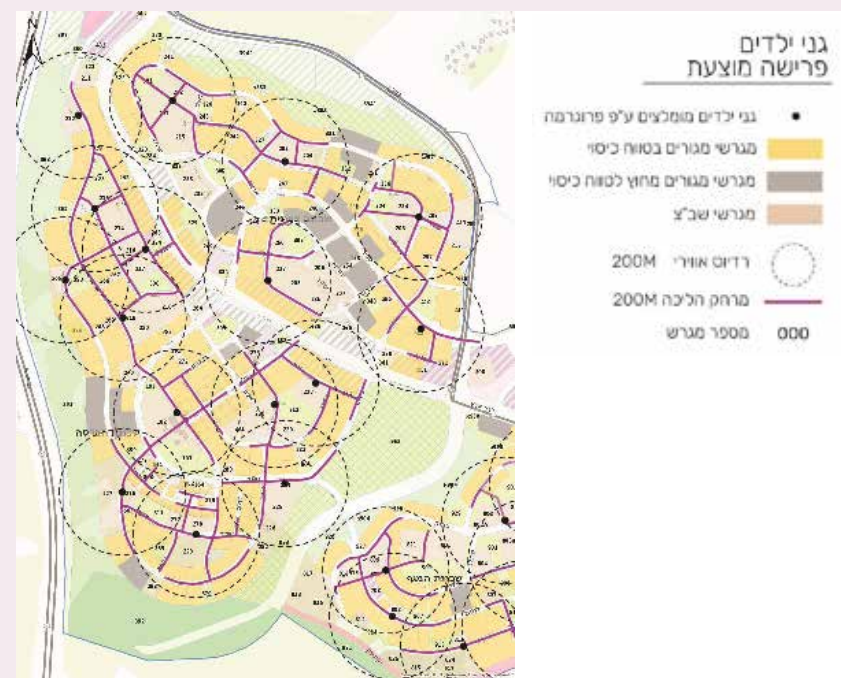
מתוך פרוגרמה מרחבית לפריסת תכליות ציבוריות בעיר במחוז הצפון

אם נייעל את ניצול המגרש על ידי שילוב של מוסדות חינוך וציבור מסוגים שונים (במקום הרבה מאותו סוג), ניתן יהיה לשפר באופן ניכר את הנגישות למוסדות הציבור השונים - גם לילדי הגיל הרך.

פריסה כזו תאפשר, בין השאר, למשפחות בעלות ילד או ילדה בגיל הזה, להיעזר באחים ואחיות בוגרים לקחת את אחיהם הקטנים אל הגן או בחזרה הביתה.

מצב מוצע: פריסת מעונות היום וכמות הכיתות בהם בהתאם למספר הילדים הגרים במרחק הליכה (200 מטר) יכולה להגדיל באופן בולט את הנגישות ברגל למוסדות אלו.

2.2 | תכנון מעברים לקיצור מרחקי ההליכה למעון היום

מרחק ההליכה המומלץ לתכנון יעדים ישירות פשוטות (150-200 מטר) מושפע מאוד ממערך הרחובות והשבילים. זאת בשל ההבדל בין המרחק האווירי התאורטי לבין מרחק ההליכה הנדרש בפועל ברחובות ובמשעולים המתוכננים.

הבעיה: מבני מגורים רבים סמוכים למעון היום המתוכנן אך אינם מצויים במרחק ההליכה נוח ממנו.

השכונה הצפונית בחריש כ-5 יחיד ליום - צפיפות שכונתית

אשכול עם 3 מעונות יום
(משרת כ-480 משקי בית)

מהם 190 (40%) במרחק ההליכה נוח (200 מ'),
השאר (כ-60%) בסבירות להגעה ברכב

חשיבה מראש על מעברים שיאפשרו לקצר מרחקי הליכה למעון (בטורקזי): באיור שבעמוד הקודם מוצגים (בכתום) בנייני המגורים שנמצאים בטווח ההליכה של 200 מטר ממעון היום.

פתרון: תכנון מראש של מעברים למעון מאפשר לקצר מרחקי הליכה וכמעט להכפיל את כמות משקי הבית שנמצאים בטווח ההליכה נוח ממנו.

באיור שלמטה צבועים (בכתום) הבניינים שמהם היה אפשר להגיע ברגל למעון לו תוכנן מעבר הולכי רגל מעורף המגרש.

מרחק ההליכה בפועל ללא קיצור דרך

הוספת קיצור דרך (חץ לבן) תקצר מרחקי ההליכה מכ-350 מ' לכ-150 מ' עבור 7 מבני מגורים (!) ותגדיל את מספר משקי הבית שנהנים ממרחק ההליכה נוח מכ-190 לכ-360.

כ-75% מילדי המעון יהיו בטווח ההליכה המומלץ והסבירות לתלות ברכב תרד מכ-60% ל-25% מילדי המעון.

2.3 | תכנון מגוון שירותים (ציבור ומסחר) זה לצד זה

הבעיה: שכונות רבות שפונות למשפחות צעירות כוללות בעיקר מגורים ושירותי חינוך. שירותי מסחר, אם יש, מרוכזים לרוב בנפרד מהמגורים, ממוסדות החינוך, ומגינות המשחקים, כך שהתוצאה היא שההליכה מיעד ליעד ארוכה יחסית בשביל פעוטות.

אזורי תעסוקה ומסחר מתוכננים כדי שיהיה נוח לעצור בהם עם הרכב.

תכנון אזור מסחר (כוכב סגול) מופרד משירותי הציבור (חום), מהגינות (ירוק) ומהמגורים (בז'), מצריך ללכת לעיתים 200 מטר בין כל יעד ויעד. כך ההליכה ברגל עם פעוטות בין יעדים אלו נעשית למבצע ממושך.

פריסת השירותים בשכונות החדשות, רחוק וללא קשר נוח לשכונות סמוכות, מקשה עוד יותר להגיע עם פעוטות מהשכונות הוותיקות לשירותים החדשים.

על אף השאיפה לייצר קשרי הליכה נוחים למסחר, התלות במכונית הפרטית מייצרת מרחבים גדולים שאינם ידידותיים לפעוטות. יתרה מכך, הגדרות התוחמות את החניון אינן מאפשרות רצף תנועה במרחב.

פסגת אונזו | מתוך: Govmap.co.il

פסגת אונזו | תצלום: Google Maps

פתרון: תכנון מגוון פעילויות וצורכי יום-יום בסמיכות

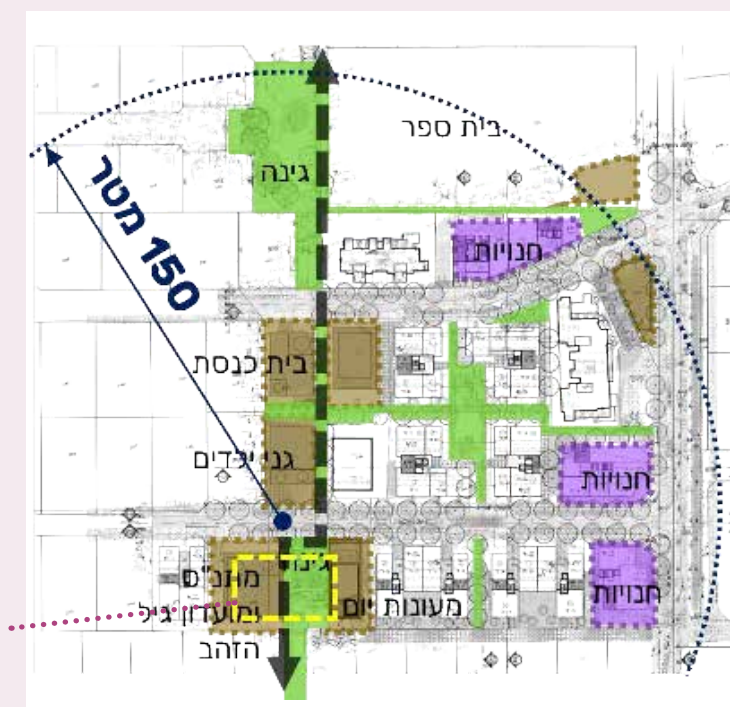
פתרון לדוגמה: תכנון מגוון שימושים במרחק הליכה קצר זה מזה, ורשת שבילים ורחובות שמאפשרים הליכה נוחה וקצרה, וקשר נוח בין שכונות סמוכות.

שכונות ותיקות ניחנות לרוב ברשת שבילים ורחובות נוחה להולכי רגל, ועל כן בהתחדשות שלהן טמונה הזדמנות לחזק, לעבות ולטפח קשרים בין שירותים שונים כדי להגיע למערך שירותים נגיש מאוד לפעוטות.

בדוגמה: מגוון תכליות ציבוריות (בחום) וקומה מסחרית (בסגול) במרחק של פחות מ-150 מטר ההליכה. יש אפשרות לשלב מסחר גם בקומות הקרקע של מבני הציבור.

היתרון לפעוטות: כשילד יצא מהגן, הוא יוכל להישאר בגינה הסמוכה, לפגוש פנסיונר שיוצא משיעור תאי צי במועדון גיל הזהב הסמוך, או להישאר לחוג במתנ"ס. מלווים שרוצים להשלים סידורים או לערוך קניות יוכלו לעשות זאת בחנויות שברחוב הסמוך הנמצאות במרחק הליכה קצר.

בדוגמה המוצגת המפתח לשינוי היה הסרת מבנה ציבור (בצהוב) שחסם ציר הולכי רגל (ראו בעמוד הבא).

2.4 | חיזוק צירי הליכה שמאפשרים להגיע למגוון שירותים

ציר הליכה מוצל ומטופח המאפשר הליכה נוחה לרחוב הראשי בעיר.

רחוב זאב גולד

צירי הליכה נעימים ושקטים שמחברים בין שכונות שונות, מאפשרים להרחיב את הטווח והמגוון של השירותים שאפשר להגיע אליהם בנוחות עם פעוטות.

הבעיה: הציר נחסם על ידי מבנה ציבורי והופך למעבר פתלתל, חשון ומוזנח.

רחוב זאב גולד מבט מדרום לציר הירוק

הפתרון: הריסת המבנה החוסם וארגון מחודש של מבני ציבור ומסחר סביב ציר ההליכה כדי שאפשר יהיה לעבור בנוחות בין מגוון השירותים שמתוכננים לאורכו.

2.5 | תכנון מגרשים קטנים ומגוון שימושי קרקע זה לצד זה

לא רק פריסת יעודי הקרקע, אלא גם גודל החלקות וצפיפות רשת הרחובות משפיעים על מספר היעדים הנגישים בטווח הליכה של 200 מטר.

להלן מקטעים עירוניים בגודל זהה (350-700 מ').

מרכז כפר סבא: מקטע עירוני

המע"ר של חריש: מקטע עירוני

הבעיה: רשת דרכים ופרסצליציה שתוכננו בקנ"מ גדול מקשה לרכז שימושים במרחקי הליכה נוחים לפעוטות.

פתרון: רשת רחובות ומשעולים צפופה יותר ומגרשים קטנים מאפשרים למקם מגוון יעודי קרקע במרחקים קצרים זה מזה.

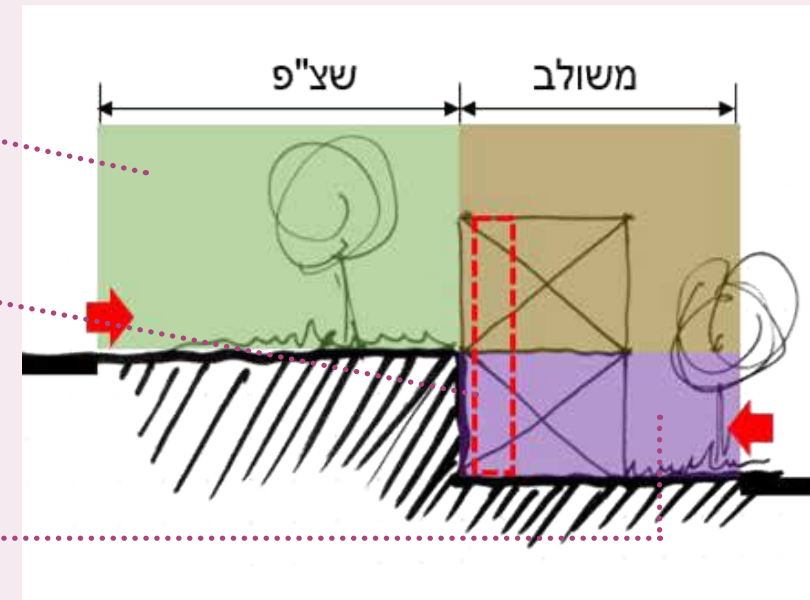
2.6 | מינוף אזורי טופוגרפיה לצורך ריבוד שימושים במגרש

הבעיה: תכנון באזורים הרריים יוצר לרוב נתקים טופוגרפיים בין שימושים שנמצאים זה לצד זה, ומחייב ריבוי קירות תומכים אטומים. מסלולי ההליכה שנוצרים אינם נוחים ואינם נעימים בפרט לפעוטות. כמו כן, קשה ליצור גינות איכותיות על מדרונים תלולים.

פתרון: מינוף הפער הטופוגרפי מאפשר להמיר קיר אטום בקומת המסד (שלא נעים ללכת לידו) למקום לשירותי מסחר שגם יניב הכנסה לעירייה.

במקום גינה משופעת ומבותרת, אפשר לתכנן גינה ציבורית איכותית ויעילה.

בריבוד שירותים שונים זה מעל זה יש הזדמנות לשלב מעלית שתגשר על פער טופוגרפי, ולאפשר כניסות מרחבות שונים במדרון.

שילוב שירותי מסחר ותעסוקה מתחת לשירותי הציבור יכול להקל בפרט על אנשים עם פעוטות למצות את צרכיהם בנוחות במקום אחד.

3

חשיפה לטבע

אילו הזדמנויות מזמנת השכונה להיחשף לטבע ולגירויים החשובים כל כך להתפתחות הפעוטות?

הקשר של פעוטות לטבע חשוב להתפתחות הרגשית, להתפתחות המוטורית, לצמצום זיהום אוויר וכדומה. אבל פיתוח עירוני אינטסיבי דוחק את המקום של העצים והטבע בסביבת המגורים של הפעוט, ולצד זאת מגדיל רעש וזיהום אוויר. כדי להפגיש את הפעוטות שלנו עם טבע בערים המצטופפות – צריך לשריין מקום לעצים ולטבע בכל שלב תכנוני: מהנוף שהפעוט רואה מחלון הדירה, דרך גינות המשחק, ועד לפארק העירוני.

3.1 | שטח משחק פתוח בדירה

3.2 | נטיעת עצים מחוץ לחלון ומתחת לבית

3.3 | גינות ציבוריות "מלכלכות"

3.4 | חשיפה לטבע במוסדות החינוך

3.5 | נגישות נוחה לפארקים רובעיים ועירוניים

3.6 | שריון שטחי טבע בעיר

3.1 | שטח משחק פתוח בדירה

בעיה: פעוטות אינם יכולים לצאת לבר ללא השגחה, אבל זקוקים לשמש ולזמן משחק בחוץ.

דירה בשכונת מעוז אביב

מה יראה הפעוט שמתבונן מחלון ביתו? האם יוכל להתבונן בנוף עצים, בפעילות האנושית ופעילות החי (כלבים, חתולים, ציפורים, חרקים) שהם מושכים סביבם?

פתרון 1: תכנון מרפסת פרטית או גינה פרטית שנצפית מחלל הדירה המרכזי, שבהן פעוט יוכל לשחק בחוץ.

פתרון 2: תכנון גינות משחק נגישות ובטוחות סמוך לבית שאליהן יוכל הפעוט להגיע בליווי אח או שכן, ושאל מרחב המשחק שבהן אפשר לצפות מהדירה.

3.2 | נטיעת עצים מחוץ לחלון ומתחת לבית

שכונת התחדשות עירונית בבנימנה תכנון: אדרי' אריאל גושן, אדרי' יונתן לבנדיץ

הבעיה: בעשורים האחרונים, בשל הנטייה להקצות את השטחים בקרקע לחניה ולגינות פרטיות, התמעטו העצים והחצרות המשותפות במבני המגורים.

הפתרון: תכנון שלד השכונה, הבינוי, החניה ופיתוח הנוף באופן שיאפשר לנטוע עצים ולהגדיל באופן ניכר את החשיפה של הפעוט (בבית ומתחת לבית) לטבע ולגירויים שבו.

באילו תנאים נוותר על צרכים אחרים (חניה, דירה גדולה) כדי לפנות משאבים לתנאים סביבתיים שימלאו צרכים התורמים להתפתחות הפעוטות.

3.3 | גינות ציבוריות "מלכלכות"

בתכנון שלד השכונה חשוב למקם גינות (ואת הבינוי סביבן) כדי לאפשר חשיפה לשמש חורפית, נגישות לגינה ומקום לנטיעות.

הבעיה: תכנון גינות משחקים בטוחות, חד-גוניות ונקיות מדי.

גינה בפסגת אונג, כ-12 דונם

הפתרון: תכנון גינות עם מגוון חומרים ותחושות; גינה שמתלכלכים בה.

- יש להשתמש במגוון חומרים טבעיים כמו מים, חול, בוץ, אבן, עלים וזרדים – חומרים שמעודדים ילדים לגעת, למשש ולהתלכלך.
- חשוב להקפיד על תכנון צל ומקומות מפגש ומשחק מסוגים שונים.

פארק קרית ספר בתל אביב, כ-11 דונם (תכנון: רם אייזנברג)

בדוגמה: תכנון של גינות ציבוריות בשטח דומה מעניק לילדים חווית טבע ומפגש עם מנעד ומגוון שונה לגמרי של חומרים, גירויים, ופעילויות ואינטראקציה משותפת.

כלי להערכת גינות משחק

בקישור שלהלן כלי עזר להערכה ולתכנון של גינות משחקים לפעוטות.

הכלי מסייע לתכנן גינות משחקים שיספקו את הצרכים הייחודיים החיוניים להתפתחות פעוטות.

החשיבות של סוגי משחק שונים

בכדי להעניק את ההזדמנויות הטובות ביותר להתפתחות ילדים דרך משחק, יש צורך להכיר במגוון ובעושר של סוגי המשחק השונים.

הכותרת הכללית "משחק" יכולה להתאים לכל פעילות חופשית וספונטנית שילדים בוחרים בה. לכן היא כוללת פעולות שונות מהותית האחת מהשנייה: משחק בבובות אינו דומה בדרך כלל לטיפוס על עץ או תחרות ריצה, ואלה אינם דומים לבנייה בחצר גרוטאות. כל סוג משחק מתאפשר טוב יותר בתנאים ובסביבה פיזית אחרים, כל אחד מהם מתבטא בנקודת אחר אצל ילדים שונים ובגילאים שונים, וכל סוג משחק מציע לילדים יתרונות התפתחותיים אחרים.

כדי להעריך את האיכות של גני משחקים ומרחבי משחק אחרים אנחנו צריכים לשאול: אילו סוגים של משחק אנחנו מאפשרים ומעודדים במרחב, ואילו פחות? אילו יתרונות התפתחותיים אנחנו מרוויחים, ואילו אנחנו מפסידים?

בעמודים הבאים מוצג מיפוי של ארבעת סוגי המשחק והתרומה היחודית של כל אחד מהם לתחומי ההתפתחות. עמודים אלו יכולים לעזור למובילי ומבצעי ההערכה לזהות את סוגי המשחק השונים בגן המשחקים על העושר והמגוון שלהם, ולהצביע על המקומות והתנאים שבהם כל סוג משחק מצליח לשגשג.

3.4 | חשיפה לטבע במוסדות החינוך

הבעיה: פעוטות וילדים צעירים מבלים את רוב שעות הבוקר במוסדות החינוך. אך בשל לחצי פיתוח, מחסור בתקציב ולוחות זמנים דוחקים להקמת מוסדות חינוך, ברבים מהם אין חשיפה מספיקה לעצים או לטבע.

יש לתכנן קשרים בין מוסדות חינוך לשטחי טבע סמוכים.

לפני תכנון הבניין או הנחת מבנה יביל (בתמונה) נדרש תכנון אסטרטגי של המתחם הציבורי כדי לסמן הקשרים אורבניים חשובים ולשריין אזורי נטיעות נגישים לפעוטות.

3.5 | נגישות נוחה לפארקים רובעיים ועירוניים

בעיה: ערים רבות מתכננות פארקים רובעיים ועירוניים באזורים שמוקפים ברחובות סואנים או תוחמות אותם בגדרות.

פתרון: תכנון פארקים שמעורים במרקם העירוני באופן שמאפשר להיכנס אליהם ולצאת מהם בקלות.

פארק בחור השרון

הגבול הצפוני באלעד

ערים רבות מבורכות בשטחי טבע שנמצאים במרחק נגיעה, אך מאחורי גדר קלה.

פארק עירוני מושקע ומטופח (בן 95 דונם!) בלב שכונות מגורים במרכז הארץ. הסרת הגדר תקצר מרחקי הליכה במאות מטרים ותקל מאוד על פעוטות להגיע אל הפארק ולשחק בו.

3.6 | שריון שטחי טבע בעיר

בעיה: לחצי פיתוח מבקשים להסב שטחי טבע וחקלאות לאזורי מגורים ומסחר. ואילו שטחים פתוחים בעיר מתוכננים לרוב בצורה אינטנסיבית שמוחקת נכסי טבע ומורשת, ויוצרים גינות שיקרות להקמה ותחזוקה.

בדוגמה, תכניות פיתוח מאיימות לוותר על "אצבעות הטבע והחקלאות" שחודרות לעיר, ועל ההזדמנות למפגש עם הטבע.

פתרון: תכנון אסטרטגי שינתב לחצי פיתוח וישמור על מופעי טבע נדירים אלו באמצעות יעול וציפוף מרקמים מתוכננים או בנויים.

חיזוק הקשר לשטחי הטבע באמצעות מערך שבילי הליכה נוחים ותכנון הממשק בין הדופן העירונית לשטח הפתוח (הנקודות האדומות).

חדיש, כ-40-5 יח"ד לדונם צפיפות שכונתית

התכנית המוצגת מלמדת על פוטנציאל נדיר לחשיפה לטבע בזכות "אצבעות טבע וחקלאות" שחודרות לעיר. האתגר הוא לשמור על נכסים אלו מפני בינוי או פיתוח נופי אקסטנסיבי.

פתרון: אפשר - ואף רצוי - לספק חלק מהמענה בשטחים פתוחים באמצעות זיהוי נכסי טבע ושמירה עליהם באופן שאינו דורש טיפול אינטנסיבי.

שכונת מעוז אביב

פארק הדצליה

שילוב בין אזורים מגוננים (אינטנסיביים) לבין אזורים טבעיים (אקסטנסיביים) מייצר סביבה מגוונת, עשירה ומלמדת, החיונית להתפתחות ילדים.

שטח פתוח וטבעי שכונתי שמתשנה עם עונות השנה מספק מקום משחק וחשיפה לגירויים שנעדרים מגינות אינטנסיביות.

4

סביבת הבית

מה קורה מתחת לבית?

האם בסביבת הבית יש מרחב מזמין ובטוח למשחק ולמפגש?

עולמם של הפעוטות מתנהל בעיקר בקרבת ביתם. הם מכירים את האזור ומתמצאים בו. באקלים ובתרבות הישראליים השטח שמתחת לבית יכול להיות מקום מצוין שבו הפעוטות יכולים לשהות יחד עם אחיהם ולשחק. זהו שטח מפגש ומשחק שמאפשר להם לבלות שעות רבות בחוץ בחברת ילדים אחרים, ועל כן חשוב שהתכנון ייצור מקומות כאלה.

4.1 | שריון מקום משחק ומפגש לפעוטות מתחת לבית

4.2 | ניצול השטח של קומת הקרקע למקום מפגש

4.3 | שילוב שטחי משחק משותפים בצפיפות גבוהה

4.4 | יצירת מרחב בטוח ומוכר

4.1 | שריון מקום משחק ומפגש לפעוטות מתחת לבית

בעיה: בשכונות חדשות השטח מתחת לבית תפוס בעיקר בחניות ובגינות פרטיות.

שכונה חדשה באלעד

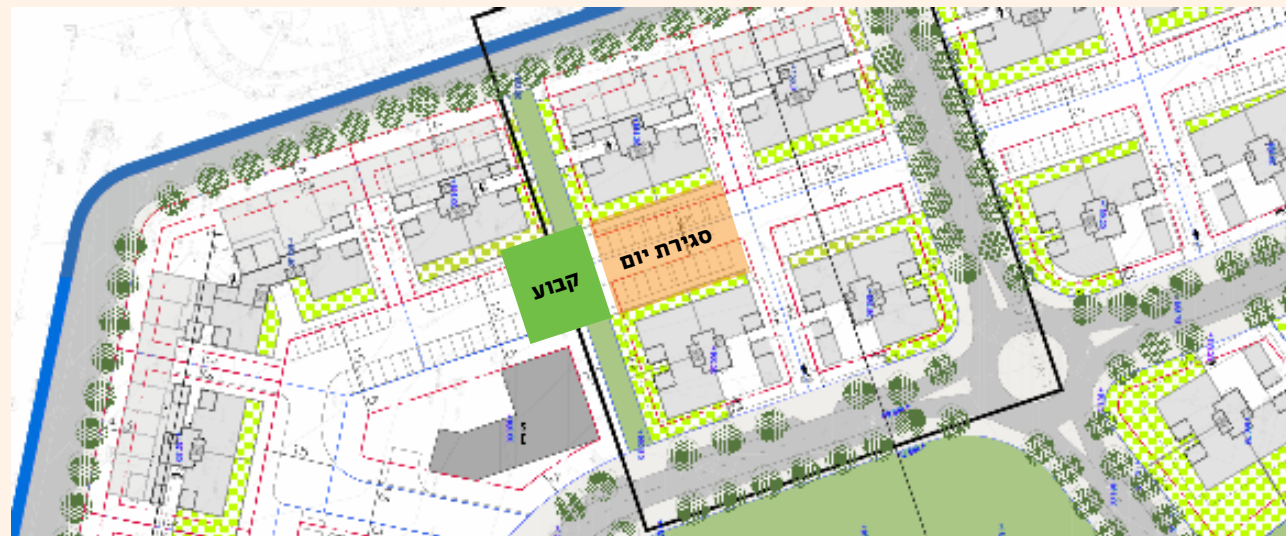

מעונות עובדים, רחוב פרישמן ת"א-יפו

תכנון מקום מפגש ושהייה לפעוטות ולילדים קטנים: מימין, בניין מגורים בשכונה ותיקה (וצפופה) עם חצר מטופחת ומוגנת (פנימית) שבה יכולים להיפגש ילדי הבניין. משמאל, מבני מגורים בשכונה חדשה (וצפופה פחות) שכל שטח הקרקע שצמוד לבניין מוקצה לחנייה ולגינות פרטיות.

פתרון: תכנון גינות משחק קטנות (200-300 מ"ר) לכל מקבץ דירות, שיש ביניהן ובין הדירות אפשרות לקשר עין והן משולבות ברחוב או בשביל הליכה.

רחוב A אלעד

החצרות המשותפות חשובות בפרט באוכלוסיות שבהן תרבות השגחת האחים מפותחת מאוד והשטח הפנוי למשחק בבית מצומצם (צפיפות דיור גבוהה).

תכנון שער פשוט יאפשר לסגור חלק מהחניה במשך שעות היום כדי להגדיל את שטח המשחק הבטוח לילדים.

4.2 | ניצול השטח של קומת הקרקע למקום מפגש

מינוף הפוטנציאל בקומת הקרקע (שטח שבונים ממילא) לתכנון מקום שפונה לילדים ומזמין אותם לשהות בו.

לובי בפריקט "רחובות על הפארק"

משמאל: ניצול השטח של קומת הקרקע: אפילו חלל עמודים פתוח וכשוט, שאיננו מפואר כלל, שימושי למשחק, למפגש ולשהייה של פעוטות.

מימין: לובי יוקרתי עם מפרט עשיר, חלק מגישה של שיווק יוקרה, שבפועל משמש רק למעבר ואינו מזמין שהייה או מפגש אקראי בין שכנים.

4.3 | שילוב שטחי משחק משותפים בצפיפות גבוהה

באזורים שבהם הצפיפות גבוהה קשה במיוחד ליצור שטחי משחק אינטימיים ומוגנים לקטנטנים. לפיכך יש לחשוב על פתרונות חדשים ויצירתיים, לרבות מינוף הקשר בין חללים שונים, שיכול להתאפשר כשיש מערכת ניהול ותחזוקה סבירים.

מרפסת קומתית מרווחת ונעימה, במקום נצפה ונגיש, יכולה לספק מקום מפגש מוגן לילדי הקומה הצעירים ולחברים בקומות הסמוכות.

לחדרי משחק מוארים עם קשר עין לחצר משותפת יתרון בולט כי אפשר להשתמש בהם גם כשמזג האוויר אינו מאפשר לשחק בחוץ (חום, קור, אובך, גשם ועוד). את חדרי המשחק קל יחסית לתכנן במקום בולט, שבו אור טבעי וחצר קטנה ומוגנת. זהו פתרון למגדלים שבהם קשה יותר לספק חצר משותפת מוגנת, שנפוצה בבנייה המרקמית.

חתך שמדגים איך לתכנן מקומות מפגש לילדים צעירים בבנייה צפופה. בקומת הקרקע חדר דיירים עם יציאה לחצר משחקים משותפת, בקומה הרביעית מרפסת משחק משותפת שיכולה לספק מקום מפגש מוגן לילדי הקומה הצעירים.

4.4 | יצירת מרחב בטוח ומוכר (familiar) לילדים צעירים

הבעיה: באיזה גיל היית נותן לפעוט לרדת עם אח או אחות בוגרים לשחק לבד בשכונה כזו?

אופי הבינוי בשכונה ישפיע באופן מהותי על ההתנהלות בשכונה עם פעוטות.

בינוי בבניינים של עשרות ומאות משפחות סביב שטח ציבורי אחד גדול, משמעו שמשחק בגינה שמתחת לבית יזמן בוודאות מפגש עם ילדים ומבוגרים זרים.

מלבד זאת הסיכוי להסתפק בהשגחת אחים מצטמצם כאשר יש מרחק רב בין מבני המגורים ובין השטח הפתוח (חץ רצוף) וכאשר אי אפשר להסתמך על קשרי עין או קול בין דירת המגורים ובין ילדים השוהים בו (חץ מקווקו).

תצלום: www.m-hamshavot.co.il

פתרון: העדפת תכנון שכולל מעט יח"ד לכניסה. בדוגמה: במעבר מבניינים שבהם 35-45 דירות (מימין) לבניינים של 8-20 דירות (משמאל) הסיכוי להכיר את השכנים גדל באופן ניכר, ואיתו הביטחון לאפשר לילדים צעירים להסתובב לבד בחדר המדרגות ובחצר המשותפת.

כמות דירות לכניסה: עד 10 11-20 21-30 מעל 30

בחלופה שפרשה את הבינוי לכ-35 בניינים יש 3 גינות משחקים ציבוריות וכן גינות משותפות במרכז של מקבץ מבנים (9 יח"ד לדונם).

בחלופת בינוי של 12 מבנים בני 10 קומות כ-650 משקי בית חולקים גינה אחת משותפת, מרכזית וגדולה (12 יח"ד לדונם).

ריכוז המלצות תכנון שכונות לפעוטות

1

הולכים ברגל

איך אני הולך בשכונה?
האם נעים ונוח ללכת ליעדים השונים
בשכונה?

- 1.1 | צל ועצי רחוב: שריון ותקצוב מקום לתעלת נטיות
- 1.2 | קיצור מרחקי הליכה: תכנון מערכת רחובות צפופה שתאפשר להגיע למגוון יעדים במרחק הליכה קצר
- 1.3 | חציית כבישים: בחינת הסדרי תנועה וגאומטריה בצמתים שיאפשרו לקצר מרחקי חציה
- 1.4 | מרחב ציבורי רציף: תכנון מרחב בטוח בין הבניינים
- 1.5 | חיבורים: שמירה ומיסוד של מעברים לא פורמאליים

2

פריסת שירותים לפעוט

לאן הולכים?
אילו שירותים אני והמלווים שלי צריכים?
ואיך למקם אותם?

מעונות יום:

- 2.1 | פריסתם באופן שמגדיל נגישות ברגל (200 מטר)
- 2.2 | תכנון מעברים נוחים לקיצור מרחקי הליכה למעון

שירותים אחרים:

- 2.3 | תכנון מגוון שירותים (ציבור ומסחר) זה לצד זה
- 2.4 | חיזוק צירי הליכה שמאפשרים להגיע למגוון שירותים
- 2.5 | תכנון מגרשים קטנים ומגוון שימושי קרקע זה לצד זה
- 2.6 | מינוף אזורי טופוגרפיה לצורך ריבוד שימושים במגרש

3

חשיפה לטבע ולחוץ

אילו הזדמנויות מזמנות לי חשיפה לטבע
ולגירויים החשובים כל כך להתפתחות שלי?

- 3.1 | שטח משחק פתוח בדירה (מגדיל זמן חשיפה לטבע)
- 3.2 | נטיעת עצים מחוץ לחלון ומתחת לבית
- 3.3 | גינות ציבוריות "מלכלכות"
- 3.4 | חשיפה לטבע במוסדות החינוך
- 3.5 | נגישות נוחה לפארקים רובעיים ועירוניים
- 3.6 | שריון שטחי טבע בעיר

4

סביב הבית

מה קורה מתחת לבית?
האם בסביבת הבית יש מרחב מזמין למשחק
ולמפגש?

- 4.1 | שריון מקום משחק ומפגש לפעוטות מתחת לבית
- 4.2 | ניצול השטח של קומת הקרקע למקום מפגש
- 4.3 | שילוב שטחי משחק משותפים בצפיפות גבוהה
- 4.4 | יצירת מרחב בטוח ומוכר

התרומה הצפויה להתפתחות הפעוטות

סוגיית תכנון

למה זה תורם?

1 ניידות ונגישות ברגל

- התפתחות פיזית ומוטורית
- תחושת מסוגלות ואחריות
- הימנעות מהשמנת יתר ומזעור רעש וזיהום אוויר
- חופש תנועה והזדמנות לפיתוח ביטחון ועצמאות

2 פריסת שירותים לפעוט

- עידוד הליכה כאמצעי ניידות
- חשיפה לגירויים חושיים, מנטליים וחברתיים
- הקטנת מטרדים מעומסי רכב בסביבת המעון (לפעוטות ולתושבי הסביבה)
- הקטנת רמת המתח בהגעה למעון
- הגדלת משך החשיפה לחוץ ולמרחב הציבורי
- הקלה על הורים ומלווים למצות צרכים יומיומיים

סוגיית תכנון

למה זה תורם?

3 חשיפה לטבע ולחוץ

- חקירה חושית של חפצים וחומרים שונים
- התפתחות מוטורית עדינה: אחיזה בחפצים וחומרים
- התפתחות רגשית: בדיקת יכולות, התמודדות עם
- חיזוק העצמאות
- יכולת יצירת שינוי (בנייה, פירוק, איסוף, הידוק)
- תנועה חופשית מפחיתה רמת דחק ומגבירה ריכוז
- התפתחות פיזית מוטורית דרך משחק מאתגר

4 סביבת הבית

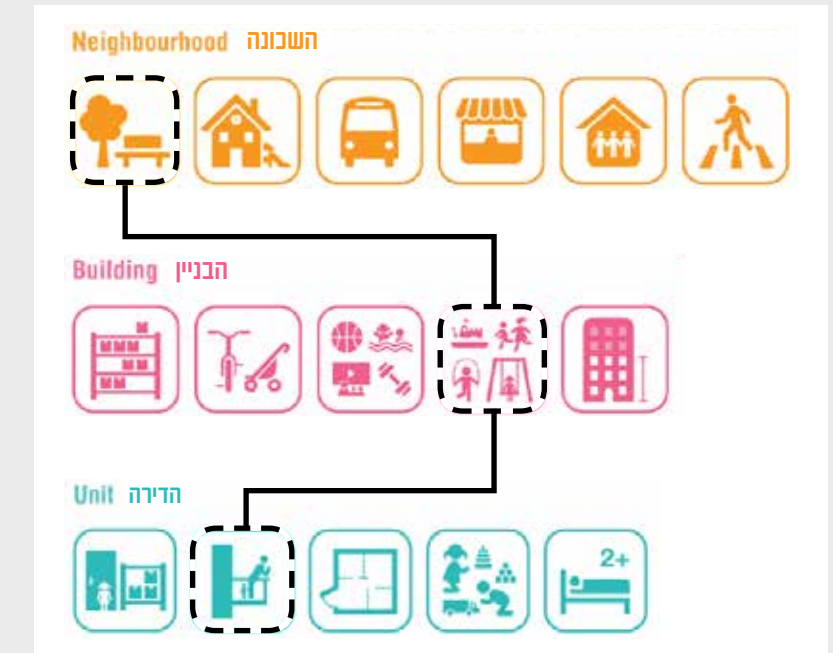
- משחקי דמיון חברתיים ותרגול יחסים עם ילדים ומבוגרים
- חיזוק הויסות העצמי והבחנה ברגשות של אחרים
- יצירה והגדלה של מעגלים וכישורים חברתיים
- הגברת תחושת הביטחון האישית והקהילתית

נספח: מה זאת אומרת תכנון שכונות לילדים צעירים? דוגמה מסורונטו

בטורונטו, קנדה, פותח מדריך לשילוב צורכי ילדים בשיקולי התכנון של הציפוף האורבני והבניה לגובה. המדריך מאורגן בשלוש רמות: שכונה, בניין ודירה. להלן קישור למצגת שמנגישה הדגמות מהמדריך בעברית.

Growing UP – Planning for Children in New Vertical Communities, 2017

לפרטים נוספים על **תכנית רשת הידע של Urban95 בישראל** ועל אסטרטגיית Urban95:

<https://urbanclinic.huji.ac.il>

הקליניקה האורבנית, האוניברסיטה העברית ירושלים, קמפוס הר הצופים

The Urban Clinic – הקליניקה האורבנית

קרן ברנרד ון ליר: <https://bernardvanleer.org/he/country/israel>

